

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2024.8.18>
УДК 339.9

Ігор Михайлович ПОСОХОВ

д.е.н., професор, Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут"
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9668-642X>
e-mail: posokhov7@gmail.com

Андрій Іванович ОВЧАРЕНКО

аспірант, Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут"
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-6841-048X>
e-mail: offcharenko.a@gmail.com

Дар'я Михайлівна ГУСАРОВА

студентка, Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут"
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1869-2968>
e-mail: 1.d.gusarova@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

У статті розглянуто проблеми інтеграційних процесів між Україною та ЄС. Синтезовано результати експертних опитувань стосовно впливу Угоди про асоціацію. Виокремлено основні проблеми в реалізації секторів Угоди про асоціацію: корупція та тіньова економіка, недостатній захист прав інтелектуальної власності, порушення у сфері державних закупівель, відсутність реальних та діючих заходів з підвищення енергоефективності, відсутність реальних шляхів стимулювання екологічно безпечних виробництв.

Ключові слова: інтеграція, ЄС, товарооборот, міжнародний бізнес, міжнародна торгівля, проблеми, членство в ЄС

ВСТУП

Воєнний стан вніс суттєві зміни в логістичні потоки постачання продукції, знизився зовнішньоторговельний баланс України, доходи бюджету в 2022 та 2023 рр. виконано лише завдяки Офіційним трансферам від зарубіжних країн. Але навіть у такий скрутний час Україна продовжує поступово виконувати пункти Угоди про асоціацію з ЄС (далі – Угода).

Економічна інтеграція завжди була одним з ключових питань в зарубіжних країнах. Деякі держави постійно намагаються створювати економічні об'єднання для розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Це передусім пов'язано з питаннями економічної безпеки держав.

Питання економічної інтеграції розглядалися зарубіжними вченими, такими як В. Balassa, D. Henderson, В. Rosamond й українськими науковцями, зокрема: Є. Грищенко, І. Матюшенко [3], С. Огінок, В. Резніков [3], А. Філіпенко, І. Посохов [4-7] та ін.

Але водночас у статті зосереджено увагу на питаннях митного та податкового забезпечення реалізації напрямів економічної інтеграції, оскільки вони значно впливають на різні сфери соціально-економічного розвитку.

МЕТА статті – узагальнення теоретичних аспектів економічної інтеграції, виокремлення наявних проблем економічної інтеграції України в ЄС.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті застосовано методи аналізу та синтезу, узагальнення, системний підхід тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Реалізація Угоди пов'язана з певними проблемами. Безумовно, воєнний стан вносить свої корективи в цей процес, але й ще до цього з боку бізнесу висловлювалися певні зауваження стосовно реалізації Угоди.

Так, за результатами опитування Інституту еконо-

мічних досліджень та політичних консультацій за підсумками 2021 р. [9] серед бізнесу зменшилася частка тих, хто відчуває позитивний вплив Угоди на діяльність підприємства. У 2021 р. 36,8 % опитаних підприємств позитивно оцінювали наявний вплив Угоди (рис. 1).

Очікування стосовно майбутнього впливу Угоди погіршилися. Частка підприємств з позитивними очікуваннями становила 41,0%.

Порівняно з 2020 р. частка позитивних очікувань опустилася на майже 4 в.п. – до рівня 2018 р. (рис. 2).

Показник наявності перешкод в експорті у 2021 р. зріс порівняно з 2020 р., коли він був найнижчим за всі хвили дослідження – з 7,9 % до 12,8 % (рис. 3).

Головними перешкодами в експорті є непередбачуваність торговельної політики України, значний рівень бюрократизації на митниці, бюрократизація та непрозорість Державної податкової служби (рис. 4).

Показник наявності перешкод в імпорті зріс порівняно з 2020 р., коли він був найнижчим за всі хвили дослідження та склав 29,9 % у 2021 р. (рис. 5).

Головними перешкодами в імпорті є непрозорість визначення митної вартості товарів, що імпортується, затягування митного оформлення з боку митниці та значний рівень бюрократизації митниці (рис. 6).

Відповідно до Звіту Кабінету Міністрів України «Про виконання Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік» Україна вже виконала 72 % зобов'язань, передбачених Угодою, яка є важливим елементом інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС. Але водночас залишаються деякі невирішені питання.

1. **Високий рівень корупції в Україні.** Незважаючи на виконання 91 % виконання завдань Угоди за напрямом «Юстиція, свобода, безпека та права людини» та прийняття Антикорупційної стратегії до 2025 р., Україна за підсумками 2022 р. посіла 116 місце серед 180 країн за показником «Індекс сприйняття корупції» [10].

Рис. 1. Оцінка впливу Угоди про асоціацію [1]

Рис. 2. Оцінка майбутнього впливу Угоди про асоціацію [1]

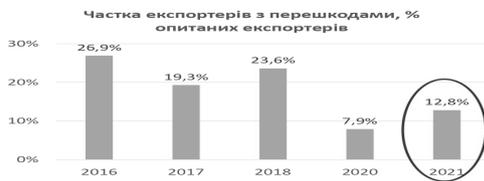

Рис. 3. Питома вага перешкод в експорті [1]

Рис. 4. Головні перешкоди в експорті у 2021 р. [1]

Рис. 5. Питома вага перешкод в імпорті [1]

Рис. 6. Головні перешкоди в імпорті у 2021 р. [1]

Обсяг корупції в Україні за різними оцінками сягає 300-450 млрд грн на рік. До основних причин виникнення корупції слід віднести: економічна криза; тінізація економіки; зниження податкових надходжень; недосконалість законодавчих норм; низький рівень оплати праці тощо.

В Україні створено багато органів, які мають боротися з корупцією як з однією з причин існування тіньової економіки. Водночас надходження до бюджету від виявлених фактів корупційних дій – відносно невелика. Так за 2020 р. за даними Національного агентства з питань запобігання корупції сума штрафів за корупційними статтями склала лише 4 831 745 грн [10].

За 2021-2022 рр. сума штрафів НАЗК не наводилася.

2. *Захист інтелектуальної власності.* Україна станом на 1 лютого 2023 р. виконала 94 % завдань за Угодою за напрямом «Інтелектуальна власність». Водночас Україна в загальному рейтингу захисту прав власності за 2022 р. посідає 105 місце з 129 можливих [9].

Збільшення обсягів контрабанди також порушують права інтелектуальної власності. Найчастіше вилучались товари за такими категоріями [1]:

- портативна електроніка: близько 13 тис. од., заявлена вартість 2 млн грн (торговельні марки NGK, APPLE);
- іграшки: понад 107 тис. од., заявлена вартість 1 млн грн (торговельні марки HOT WHEELS, L.O.L. SURPRISE, LEGO, UEFA);
- одяг та головні убори: понад 25 тис. од., заявлена вартість 904 тис. грн (торговельні марки PUMA, NIKE, ADIDAS);
- взуття: понад 10 тис. од., заявлена вартість 654 тис. грн (торговельні марки NIKE, PUMA, ADIDAS);
- сумки та ремені: близько 15 тис. од., заявлена вартість 202 тис. грн (торговельні марки DIOR, PUMA, NIKE);
- парфумерія та косметика: близько 29 тис. од., заявлена вартість 109 тис. грн (торговельні марки CHANEL, LACOSTE);
- годинники наручні: 16 од., заявлена вартість 32 тис. грн (торговельна марка MICHAEL KORS).

3. *Постійні зміни податкового законодавства.* Щороку до податкового законодавства вносяться безліч змін, водночас іноді ці зміни порушують норми Податкового кодексу (ПК) України, а іноді процедуру прийняття документа. Так, постійно порушується принцип стабільності податкового законодавства, оскільки переважна більшість змін до ПК приймаються після 1 липня поточного року і більшість з них набувають чинності протягом місяця, що не відповідає пп. 4.1.9. ПК України.

В перші місяця війни в Україні прийнято безліч законодавчих актів, за деякими з яких взагалі не проведено процедуру фінансового обґрунтування, що призвело до втрат бюджету (наприклад, скасування митних платежів під час ввезення на митну територію України автотранспортних засобів).

4. *Напрямок Угоди «Державні закупівлі»* виконано на 88 %. Але залишається не до кінця вирішеною проблемою *контроль за проведенням таких державних закупівель*, оскільки у процесі виконання договорів за державними закупівлями іноді не виконуються в повному обсязі зазначені в договорі роботи; встановлюються завищені ціни на виконання договору; в тендерах конкурують між собою пов'язані особи тощо. Одним з

прикладів цього стала закупівля Міністерством оборони України харчових продуктів для потреб військових за завищеними цінами.

5. *Енергоефективність та ЖКГ*. На відміну від країн ЄС Україна не в повному обсязі стимулює споживачів застосовувати енергоефективні технології (особливо це стосується податкових преференцій). Більшість країн ЄС застосовують різноманітні податкові пільги для стимулювання енергоефективності [2].

Наприклад, можна вказати застосування більш низької ставки ПДВ у Чехії (10 % замість 21%) для товарів, пов'язаних з енергозбереженням, таких як терморегулятори, вимірні прилади, що дають змогу визначити обсяг споживаного тепла, термоізоляційні матеріали та енергозберігаючі лампи.

В Угорщині запроваджено більш низькі ставки ПДВ (5 %) на використання природного газу та електроенергії.

У Словацькій Республіці є різні ставки ПДВ за типами енергії і за типами обладнання. Стосовно електроенергії, освітлення і мазуту ставка ПДВ становить 10%, тоді як основна ставка ПДВ становить 20 %.

У Великій Британії діє знижена ставка ПДВ 5 % на сонячні панелі (основна ставка 20 %).

У Німеччині пільгова ставка ПДВ в розмірі 7 % застосовується у разі придбання пелетних систем (основна ставка ПДВ – 19%).

В Італії у разі використання альтернативних видів енергії застосовується пільгова ставка ПДВ 10 % (основна ставка ПДВ – 22 %).

В українському законодавстві лише на період воєнного стану запроваджено знижені ставки ПДВ та акцизного податку на пальне, а пільги з податку на прибуток підприємств стосовно стимулювання енергоефективності скасовано ще в 2015 р.

6. *Екологічні проблеми*. На відміну від більшості країн ЄС, які витрачають на екологію більше 2 % від ВВП, витрати України на цей напрям складають біля 0,3 % від ВВП. Україна зайняла 52 місце з індексом 49,60 у рейтингу екологічної ефективності у 2022 р., поступившись більшості країн ЄС [12]. Зокрема, проблема полягає в низьких ставках екологічного податку.

Наприклад, ставка екологічного податку на викиди двоокису вуглецю в Україні складає 30 грн за тону. Тоді як у Швеції, Швейцарії, Ліхтенштейні така ставка складає 117 євро за тону, Норвегії – 79 євро за тону, Фінляндії – 76 євро за тону [13].

У Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату-2030 [8] немає жодного згадування про податкові інструменти впливу на захист довкілля, що є одним з недоліків стратегії.

7. *Соціальна політика*. На відміну від країн ЄС, в яких суми соціального забезпечення складають 100-300 євро для різних незахищених верств населення, Україна не в змозі обґрунтовано підійти до визначення показника

малозабезпеченості населення. Крім того, в Україні не реалізовано принцип соціальної справедливості оподаткування, оскільки ставки податків не залежать від рівня оплати праці. До того ж на відміну від країн ЄС (Франція, Великобританія, Німеччина, Кіпр, Люксембург, Мальта, Австрія) Україна не встановила реального неоподаткованого мінімуму доходів громадян, що також не сприяє вирішенню соціальних питань. Витрати на соціальний розвиток, на соціальне забезпечення в Україні склали біля 8 % від ВВП в 2022 р. В країнах ЄС аналогічний показник для більшості країн перевищує 13 % від ВВП [12].

Крім того, хотілося б відмітити відсутність чіткого механізму контролю за отримувачами державної допомоги. Здебільшого державна допомога надається особам без врахування їх матеріального стану, що призводить до збільшення витрат бюджету. Також на відміну від країн ЄС Україна не застосовує знижені ставки ПДВ на продукти харчування, що штучно підвищує ціну на такі товари для споживачів.

8. *Неповне застосування регулятивних механізмів стимулювання інноваційного розвитку*. За підсумками 2022 р. Україна посіла 57 в Глобальному індексі інновацій [15], що є одним із найнижчих показників з 2015 р. Це є наслідком пандемії, воєнної агресії РФ та відсутності реальної зацікавленості держави в підтримці інновацій.

Так, після 2015 р. в податковому законодавстві зникли податкові пільги, спрямовані на підтримку інноваційної активності суб'єктів господарювання. Одним зі стимулів, що опосередковано зацікавлює підприємців в інноваціях є прискорена амортизація. Але за цим напрямом здебільшого підприємці оновлюють основні засоби не за рахунок власних наукових розробок та впровадження новітніх технологій, а за рахунок придбання прав інтелектуальної власності на імпортоване обладнання чи технології, тим більш держава продовжує стимулювати саме звільнення від оподаткування імпорту обладнання.

ВИСНОВКИ

Узагальнено основні проблеми економічної інтеграції України до ЄС в рамках Угоди про асоціацію. Синтезовано результати експертних опитувань про вплив Угоди, оцінювання майбутнього впливу Угоди, основні перешкоди в експорті та імпорті. Виокремлено основні проблеми під час реалізації секторів Угоди: корупція та тіньова економіка, недостатній захист прав інтелектуальної власності, порушення у сфері державних закупівель, відсутність реальних та діючих заходів з підвищення енергоефективності, відсутність реальних шляхів стимулювання екологічно безпечних виробництв, низька соціальна захищеність населення, неповне застосування регулятивних механізмів стимулювання інноваційного розвитку.

Список використаних джерел

1. Обсяги контрафакту за підсумками 2020 року. *Офіційний сайт державної митної служби України*. URL: <https://customs.gov.ua/en/news/novini-20/post/za-2020-rik-pratsivniki-mitnitsi-viluchili-z-obigu-kontrafaktu-zaiavlena-vartist-iaкого-perevishchuie-55-mln-gm-293>
2. Іванов Ю.Б., Віннікова О.С. Податки і раціональне споживання енергоресурсів: реалії та перспективи: монографія. Харків, 2014. 256 с.
3. Матюшенко І.Ю., Беренда С.В., Резніков В.В. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції. Харків, 2015. 504 с.
4. Посохов І.М., Лукіна С.Ю. Рейнженеринг у міжнародному бізнесі. *Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Економічні науки*. Харків, 2023. № 3. С. 3-7.
5. Посохов І.М., Проскуріна Є.О. Проблеми та перспективи економічної інтеграції України в ЄС. *Актуальні питання науки, освіти та суспільства в умовах сучасних викликів*: зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кременчук, 27 грудня 2022 р.): у 2 ч. Полтава, 2022. Ч. 2. С. 45-48.
6. Посохов І.М., Лукіна С.Ю. Макроекономічні проблеми інтеграції України до ЄС. *Економіка. Фінанси. Право*. 2024. № 4. С. 69-72.

7. Посохов І.М., Сусликов С.В., Гусарова Д.М. Генеза економічної інтеграції України до Європейського Союзу. *Економіка. Фінанси. Право*. 2024. № 5. С. 103-107.
8. Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 р. № 1363-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-p#Text>
9. Спрощення процедур торгівлі в Україні: оцінки та очікування бізнесу-2021. URL: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/reports?pid=6894>
10. Corruption perception index-2022. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>
11. International Property Rights Index 2022. URL: <https://www.internationalpropertyrightsindex.org/>
12. Environmental Performance Index-2022. URL: <https://epi.yale.edu/>
13. Carbon Taxes in Europe. URL: <https://taxfoundation.org/carbon-taxes-in-europe-2022/>
14. Government expenditure on social protection in EU. URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_social_protection#:~:text=Over%20the%20period%20between%201995,in%202009%20\(1.9%20pp\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_social_protection#:~:text=Over%20the%20period%20between%201995,in%202009%20(1.9%20pp))
15. Global innovation index-2022. URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/2022/

References

1. Volumes of counterfeiting according to the results of 2020. Official website of the State Customs Service of Ukraine. URL: <https://customs.gov.ua/en/news/novini-20/post/za-2020-rik-pratsivniki-mitnitsi-viluchili-z-obigu-kontrafaktu-zaiavlena-vartist-iakogo-perevishchuie-55-mln-grn-293> (in Ukrainian).
2. Ivanov Yu.B. Vinnikova O.S. Taxes and rational consumption of energy resources: realities and prospects: monograph. Kharkiv, 2014. 256 p. (in Ukrainian).
3. Matiushenko I.Yu. Berenda S.V., Rieznikov V.V. European integration of Ukraine in the system of international economic integration: study guide. Kharkiv, 2015. 504 p. (in Ukrainian).
4. Posokhov I.M. Lukina S.Yu. Reengineering in international business. *Bulletin of the National Technical University "KhPI". Economic sciences*. Kharkiv, 2023. No. 3. pp. 3-7. (in Ukrainian).
5. Posokhov I.M., Proskurina Ye.O. Problems and prospects of economic integration of Ukraine in the EU. *Current issues of science, education and society in the conditions of modern challenges*: coll. theses of International science and practice conference (Kremenchuk, December 27, 2022): in 2 parts. Poltava, 2022. Part 2. pp. 45-48. (in Ukrainian).
6. Posokhov I.M., Lukina S.Yu. Macroeconomic problems of the integration of Ukraine into the EU. *Economics. Finances. Law*. 2024. No. 4. pp. 69-72. (in Ukrainian).
7. Posokhov I.M., Suslikov S.V., Ghusarova D.M. The genesis of Ukraine's economic integration into the European Union. *Economics. Finances. Law*. 2024. No. 5. pp. 103-107. (in Ukrainian).
8. On the approval of the Strategy for Environmental Security and Adaptation to Climate Change for the Period Until 2030: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 20, 2021 No. 1363-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-p#Text> (in Ukrainian).
9. Simplification of trade procedures in Ukraine: assessments and expectations of business-2021. URL: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/reports?pid=6894> (in Ukrainian).
10. Corruption perception index-2022. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>
11. International Property Rights Index 2022. URL: <https://www.internationalpropertyrightsindex.org/>
12. Environmental Performance Index-2022. URL: <https://epi.yale.edu/>
13. Carbon Taxes in Europe. URL: <https://taxfoundation.org/carbon-taxes-in-europe-2022/>
14. Government expenditure on social protection in EU. URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_social_protection#:~:text=Over%20the%20period%20between%201995,in%202009%20\(1.9%20pp\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_social_protection#:~:text=Over%20the%20period%20between%201995,in%202009%20(1.9%20pp))
15. Global innovation index-2022. URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/2022/

Ihor POSOKHOV

Doctor of Economics, Professor, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9668-642X>

e-mail: posokhov7@gmail.com

Andrii OVCHARENKO

postgraduate student, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-6841-048X>

e-mail: offcharenko.a@gmail.com

Daria HUSAROVA

student, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1869-2968>

e-mail: l.d.gusarova@gmail.com

PROBLEMS OF INTEGRATION PROCESSES BETWEEN UKRAINE AND THE EU

The paper examines the problems of integration processes between Ukraine and the EU. The purpose of the paper is to generalize the theoretical aspects of economic integration, to highlight the existing problems of economic integration of Ukraine in the EU. Changes in the economic and political vector of Ukraine's development have significantly affected internal processes in the country, economic integration means compliance by Ukraine with certain requirements that should help it integrate into the EU economic space in various directions. Economic integration has always been one of the key issues in foreign countries. Some states are constantly trying to create economic associations for the development of foreign economic activity. This is primarily related to issues of economic security of states. Implementation of the Association Agreement is associated with certain problems. Undoubtedly, the state of war makes adjustments to this process, but even before that, the business side expressed certain comments regarding the implementation of the Agreement. The results of expert surveys on the impact of the Association Agreement, assessments of the future impact of the Association Agreement, the main obstacles to export and import have been synthesized. The main problems in the implementation of sectors of the Association Agreement are highlighted: corruption and shadow economy, insufficient protection of intellectual property rights, violations in the field of public procurement, lack of real and effective measures to increase energy efficiency, lack of real ways to stimulate environmentally safe production, low social security of the population, incomplete use of regulatory mechanisms for stimulating innovative development.

Keywords: integration, EU, international trade, international business, trade, macroeconomic problems, EU membership